

Marita Hietasaari / 20.1.2019

Yksityisetsiviä, seikkailijoita ja muita sankareita vuonna 1918

Salapoliisikirjallisuuden katsotaan Suomessa alkaneen Richard Hornanlinnan vuonna 1910 julkaistuista kertomuksista. Lajityyppi oli siis suhteellisen uusi vielä sisällissodan aikoihin. Muualla kauhuromantiikasta aineksia ammentanut laji oli vahvistanut asemiaan 1800-luvun kuluessa, ja sen varhaisiin nimiin kuuluivat esimerkiksi Edgar Allan Poe, Arthur Conan Doyle ja Wilkie Collins – jopa Charles Dickensin *Kolea talo* (1852–1853) voidaan lukea lajin edustajiin.¹ Esittelen tämän sisällissotaa rikoskirjallisuudessa käsittelevän kokonaisuuden yhteydessä kolme vuosina 1918 ja 1919 julkaistua teosta, joissa päärooleissa ovat yksityisetsivä, seikkailija ja punainen sankari. Lauri Sauramon romaani *Punakaartin päällikön tytär*, jossa rikosta selvittää yksityisetsivä Väinö Haukka, on lajin varhaisimpia edustajia. Väinö Saraojan *Vapaussodan verikentillä* on alaotsikkonsa mukaan seikkailuromaani ja Eino Leinon *Punainen sankari* esittelee punaisten edustajan, josta tulee sankari, mutta kenen silmissä, on eri asia. Kahta viimeistä ei voi lukea salapoliisiromaaneihin, mutta sisällissotakirjallisuuden varhaisina – ja kutakuinkin unohdettuina – edustajina, niillä on kuriositeettiä. Ne myös tarjoavat taustan, jota vasten kaksituhattakymmenluvulla julkaistujen sisällissota-aiheisten rikosromaanien hahmoja ja asenteita voi peilata.

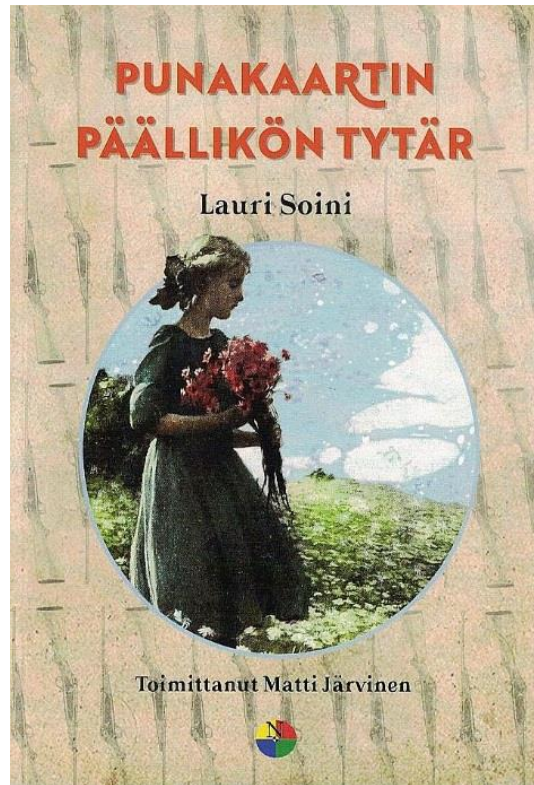
Lauri Sauramo: Punakaartin päällikön tytär

Viime vuosisadan alkupuolella salapoliisiromaaneja kirjoittivat vain harvat. Vielä harvinaisempaa oli sijoittaa tapahtumat sisällissodan aikaan. Vuonna 1918 ilmestyi Lauri Soinin (oik. Soininen) nimellä Lauri Sauramo kirjoittama *Punakaartin päällikön tytär*, joka jäi runoja ja historiallisia teoksia julkaisseen kirjailijan viimeiseksi romaaniksi. Vuosisadan alussa Soini kuului työväenpuolueen oikeistosiipeen ja julkaisi taisteluhenkisiä runoja, joissa muun muassa ylistettiin punaista lippua, kehoitettiin yhteiseen taisteluun ja ajettiin äänioikeutta myös naisille. Suurlakon jälkeen Soini jätti työväenliikkeen ja siirtyi nuorsuomalaisiin. Tämän johdosta kirjailija joutui ajolahdin kohteeksi, ja työväenlehdet uutisoivat mieluusti ja laajasti häntä kohtaan nostetuista juopumusta ja kavallusta koskevista syytteistä. Soini ajoi teoksissaan vähäosaisten asiaa mutta ei tutkijoiden mukaan koskaan ollut aseellisen taistelun kannalla.²

---

¹ Kukkola 1980, 17–30.

² Kupi 1968, 54–59.

Kuvat 1 & 2. Lauri Soinin kirjailijanimellä Lauri Sauramo vuonna 1918 ilmestynyt *Punakaartin päällikön tytär* julkaistiin uudelleen 2018. Alkuteoksen kannessa nuori, tummatukkainen nainen nojaa kivääriin toinen käsi lanteella. Asento on itsevarma, jopa julkea. Uuden painoksen kannessa vaaleatukkainen tyttö poimii kukkia niityllä. Nimihenkilö Maisusta on näin nostettu esiin kaksi eri puolta: innokkaasti punakaartissa toimiva ja lempeämpi, perinteistä naisen roolia toteuttava.

Romaanin *Punakaartin päällikön tytär* päähenkilö yksityisetsivä Väinö Haukka seikkaili jo teoksessa *Pyhäsaaren arvoitus* (1917). Teoksen tapahtumat ajoittuvat joulu-tammikuulle ennen sotaa. Punakaartin päällikkö pyytää Haukalta apua kadonneiden aseiden löytämiseksi. Käydessään keskustelemassa punapäällikkö Luhtasen kanssa Haukka panee huvittuneena merkille, että asunto henkii hyvinvointia ja pikkuporvarillisuutta. Vaimo kertoo miehen olevan punakaartissa mukana vastentahtoisesti ja vain koska entiset sotatoverit pysyivät. Näin pahin punaisuus avunpyytäjistä karsitaan jo alkuvaiheessa. Pesäeroa punaroistoihin tehdään myös kuvaamalla kotitarkastusta, jossa joukko reuhaavia punakaartilaisia oli tunkeutunut taloon etsimään saamansa vihjeen pohjalta siellä piileskeleviä ”lahtareita”. Luhtanen epäilee aseryöstön olevan punakaartista irronneen ääriaineksen tekoa, mutta avaimen kätköpaikkaan heille on antanut hänen tyttärensä Maisu, joka on innolla mukana kaartin toiminnassa ja rakastunut roistomaiseen Jukka Remmiin. Maisu kuvataan harhaanjohdetuksi sokeaksi lapsukaiseksi. Kun Haukka osoittaa Remmin valehdelleen, katuu Maisu katkerasti tekojaan. Tämän jälkeen häntä verrataan Raamatun naishahmoihin, ensin Maria Magdaleenaan ja heti perään Saaraan, sillä Maisu tulee

katuvana kotiin hoitamaan sairasta äitiään. Näin punakaartilastyttö palaa tottelevaisesti naiselle perinteisesti kuuluvaan paikkaan ja rooliin eli kodin piiriin ja hoivaamiseen.

Teoksessa pohditaan usein yksilön johdateltavuutta ja toisaalta heikkojen ja ryhdittömien johtajien tapaa ruokkia joukkojen alhaisimpia vaistoja.³ Sisällissodan varhaisissa kaunokirjallisisissa kuvauksissa punaiset ovat joko huligaaneja tai kaartiin ajautuneita reppanoita. Heidän joukossaan on joitain harhaanjohdettuja, agitaattorien kiihottamia, mutta muuten rehtejä työläisiä.⁴ Niinpä Sauramon teoksen roistot ovat tummaverisiä, synkkiä, rokonarpisia ja tovereitaan ilkitöihin yllyttäviä. Toisaalta Haukka huomaa peiteroolissaan työväentalon kokouksessa, että kaartilaiden joukossa on tavallisia miehiä. Punakaartilaiden kunnollisuudesta kertoo venäläisten toverien arvostelu: ”Puoluejohtajain hetkelliset liittoutumiset eivät voineet kansansielusta juurittaa vuosisatojen kuluessa juurtuneita tunteita” (74). Huomautus viittaa valkoisen puolen hyödyntämään tietoisesti lietsottuun vihaan venäläisiä kohtaan: tarkoituksena oli toisaalta peittää se, että vastapuolella taisteli omia kansalaisia ja toisaalta luoda yhteisen viholliskuvan avulla yhtenäisyyttä.⁵ Vuosisataiseen, edellisiltä sukupolvilta perittyyn vihaan venäläisiä kohtaan viitataan myös Saraojan teoksessa, josta kohta lisää.

Tapahtumat on kuvattu Haukan minäkertojalle antamien selontekojen mukaan. Etsivänä Haukka on Sherlock Holmesin perillisiä: hän turvautuu valepukuihin, haastattelee osallisia ja etsii johtolankoja. Watsonina toimii hänen nimettömäksi jäävä ystävänsä, tarinan minäkertoja ja kirjoittaja.⁶ Helsingin vapautuksen jälkeen minäkertoja saa kirjeen Haukalta, jossa tämä kiittää saamistaan korjausarkeista ja arvelee, että on vain hyvä, että sota keskeytti työn.

Sillä niin inhimillisin värein kuin olet kuvannutkin heidän parhaimpiaan, eivät varmaan punakaartin huonoimmat ainekset, jotka kansallemme häpeäksi ovat nyt osoittautuneet paljon lukuisammiksi, kuin silloin osasimme aavistaakaan, olisi ymmärtäneet sitä oikeutettua tuomiota joka kertomukseesi koko poliittista rosvojoukkoa vastaan sisältyy. (167)

Sitaatissa puhutaan niin punaisten parhaista kuin rosvojoukoista. Tämä kahtiajako on tyypillistä vapaussotakirjallisuudelle, jonka maltilliseen osaan teos Soinin työläistaustasta huolimatta on luettavissa – sama jakautuminen maltillisiin ja radikaaleihin tulee esiin esimerkiksi Saarron

³ Ks. esim. s. 64–65, 83–84.

⁴ Koskela 1999, 224.

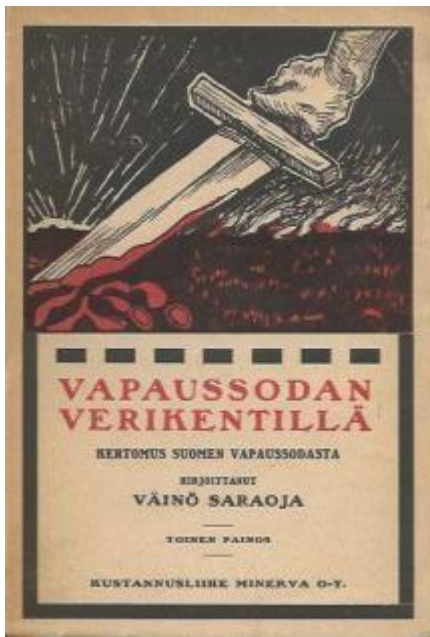
⁵ Karemaa 1998, 87, passim.

⁶ Järvinen 2018, 31.

romaneissa, joista *Kuoleman kuukausi* (2017) sijoittuu lähes samaan ajankohtaan kuin Soinin teos (ks. osa Sisällissodan kahtiajako rikosromaneissa).

Haukka kertoo viestissään joutuneensa punaisten vangiksi mutta paenneensa. Hän lupaa uutta *Punaisten vallassa* -nimistä kertomusta, mutta sitä Soini ei joko koskaan kirjoittanut tai se jäi keskeneräiseksi. Heti sodan jälkeen kirjoitettuja teoksia leimasi usein asenteellisuus, eikä niistä monikaan jäänyt elämään. Soinin teos nousi unhosta, kun se julkaistiin uusintapainoksena 1997 *Seaflower*-sarjassa. Vaikka Soini oli tunnettu kirjailija, ei hänen salapoliisiromaanejaan juuri huomioitu lehdissä, mihin tosin on voinut vaikuttaa julkaisuajankohta.⁷

Väinö Saraoja: Vapaussodan verikentillä: seikkailukertomus Suomen vapaussodasta

Kuva 3. Väinö Saraojan 1918 julkaistu *Vapaussodan verikentillä*. Niin kansi kuin nimeke kertovat teoksen näkökulmasta.

Väinö Saraojan *Vapaussodan verikentillä*, joka alaotsikkonsa mukaan on *Seikkailukertomus Suomen vapaussodasta*, ilmestyi myös vuonna 1918. Saraojan teos edustaa vapaussotakirjallisuuden toista äärilaitaa: vastapuolen edustajat ovat ulkonäköään myöten vastenmielisiä olentoja ja heidän hirmutekojaan kuvataan yksityiskohtaisesti. Romaanin päähenkilö sähkötyömies Pajula on ”sosialisti, mutta varsin kunniallista laatua”. Hän ihailee ”talonpoikain tervettä sielua” ja hurmaantuu ”kuulleessaan voitonsanomiam pohjoisesta ja lännestä” (22). Sosialistisista ajatuksistaan huolimatta Pajula on sodan alusta lähtien valkoisen armeijan mukana, vaikka ei suojeluskuntaan kuulukaan.

Enemmän sekoitti sosialistin päätä se asia, että hänessäkin oli hieno vivahde mieletöntä bolshevismia: hämääriä haaveita kansojen veljeydestä, jonka työväki toteuttaisi, sekä vihaa kansainvälisiä sotia kohtaan. Mutta että se viha lainaisi täällä aseet venäläiseltä retkusotaväeltä kunnollisia kansalaisiamme vastaan, ei, se tuntui hänestä mahdottomalta. (24)

⁷ Järvinen 2018, 32.

Ajatus ”kansojen veljeydestä” on Pajulasta houkutteleva ja hänessä on ”hieno vivahde” bolsevismia, mutta hän on kunniallinen sosialisti, joka ymmärtää aatteen pohjimmaisen mielettömyyden eikä voi hyväksyä aseiden kääntämistä omia kansalaisia vastaan.

Kun Pajula kuulee äitinsä surmatun julmasti ja morsiamensa kadonneen, nousee hänen vihansa: ”Ei armoa, ei armoa!” hän huudahtaa ja haluaa oikopäätä lähteä taistelemaan Mannerheimin joukkoihin. Ryssät saavat maksaa, koska heidän kavaluutensa ”oli meillä vapauttanut rosvot ja tehnyt uusia ihmishirviöitä” (52–53). Vastapuolen maalaaminen ulkonäköä, tapoja ja luonnetta myöten eläimellisiksi olennoiksi on tyypillistä propagandaa sodan aikana. Jotta sotilas kykenisi surmaamaan vastapuolella taistelevan, on tämä nähtävä ihmisen sijaan vihollisena. Niinpä vastustaja on epäinhimillistettävä, jotta normiyhteiskunnan kielto tappaa toinen ihminen voidaan rikkoa.⁸ Saraojan teoksessa tällaisesta vihollisen mustamaalaamisesta on runsaasti esimerkkejä. Vangiksi saatuja punaisia kuvataan usean sivun mittaisessa kohtauksessa. He ovat lähes kaikki ”henkisesti sairaaloisen ja raajarikon näköisiä”. Yksi on joutua suoraan ammutuksi, sillä hänellä on ”keltainen, tuhma musikan naama, hirveän ulkonevat poskiluut, leveän nenän sieraimet auki ilmaa kohti; tukka kuin kankeita ryssänkulin niiniä”. (87–89) Ei riitä, että hänen sanotaan olevan venäläisen näköinen, vaan viittaus kansallisuuteen toistetaan eri sanoin vielä kuvauksessa. Pajula näkee talonpoikaissotureista koostuvan armeijan pukeutuneen ikivanhan venäläisvihan muotoon: ”Ison vihan ja Suomen sodan ajoilta perittyyn, venäläisen sotaväen viime aikoina tekemistä ilkitöistä yltyneeseen” (62). Suuren Pohjan sodan aikainen isovihana tunnettu miehitys 1713–21 julmuuksineen, pikkuviha 1741–43 ja Suomen sota 1808–09, jonka seurauksena Suomi liitettiin Venäjään, mainitaan usein venäläisvihan aiheuttajina. Sortovuosien venäläistämistoimenpiteet kylvivät lisää epäluuloa ja pelkoa itänaapuria kohtaan. Ennen sortovuosia Suomi sai kuitenkin elää pitkän rauhan kauden Venäjän suuriruhtinaskuntana, ja esimerkiksi maaliskuun vallankumousta 1917 juhliittiin monin paikoin yhdessä venäläisten kanssa. Kuten jo Soinin teoksen yhteydessä mainitsin, sisällissodan aikana vihaa venäläisiä vastaan lietsottiin tietoisesti.⁹

Pejoratiivisen viholliskuvan ohella nykylukijaa hätkähdyttää suora viittaus rodunjalostukseen. ”Mikä määrä luonnottoman, sairaan tai tylsäjärkisen näköisiä Suomessa. Ei, pois ne on saatava” (91), ajattelee Pajula katsellessaan vankijoukkoa. Kaikki punaiset eivät suinkaan ole degeneroituneita petoja, osa on köyhiä, yksinkertaisia, miehiä, jotka on kiihotuksella saatu mukaan, ja

⁸ Kivimäki 2006, 196.

⁹ Karemaa 1998, 87, passim.

punaisten suuri armeija koostuukin pääasiassa vieraan vallan pettämistä ja johtajiensa harhautamista työläisistä. Naiskaartilaiset sen sijaan ovat katunaisia tai ”ryssien saastuttamia tehtaantyttyjä” (40), jotka korkokengissä, miesten housut jalassa ja kivääri olalla tekevät itsensä naurtaviksi. Teoksen lopulla luetellaan kaikki mahdolliset julmuudet, joita vastapuolen huhuttiin tehneen pistimin puhkotuista silmistä pappien ristiinnaulitsemiseen ja lapsien nylkemiseen. ”Kuolkoon osa heistäkin – – että paksu veri laskettaisiin suonistamme pois ja meistä tulisi todella sekä vapaa että älykäs kansa!” (71) Palaan rodunjalostusteemaan ja punaisten oletettuihin julmuuksiin nykykirjailijoiden teosten yhteydessä. Soinin romaaniin verrattuna ymmärrys punaisia kohtaan on Saraojalla vain näennäistä, sillä vaikka punaiset toisinaan herättävät sääliä Pajulassa, hänen ei tarvitse kuin ajatella heidän tekojaan, kun hän on valmis jakamaan kuolemantuomioita. Teos päättyy siihen, että Pajula törmää eräässä kylässä morsiamensa, joka on kokenut ”monet huikeat seikkailut” lottana. ”Eläköön suurempi Suomi” (105), huudahtaa tyttö ja on aikailematta valmis lähtemään sulhasensa mukana sotaretkelle Vienan-Karjalaan.

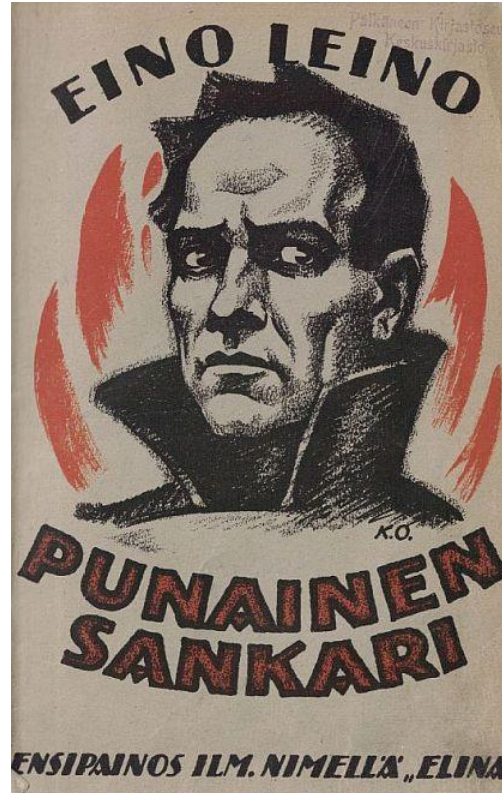
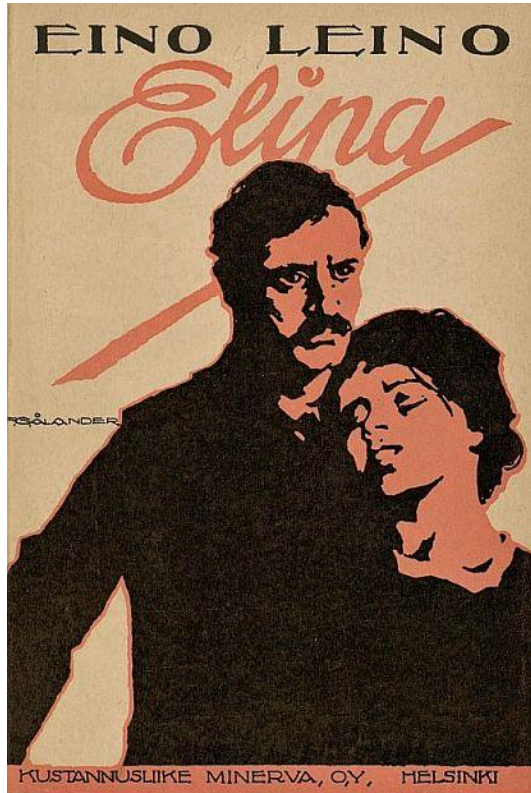
Eino Leino: Elina / Punainen sankari

Eino Leinon romaanin *Punainen sankari: murroskauden kertomus* (1919) ensimmäinen painos ilmestyi nimellä *Elina*. Tekijä selittää epäonnistuneena pitämäänsä nimeä sillä, että tuli sairaana myöntyneeksi painostukseen. Hänen mielestään nimi antaa ”väärän kuvan teoksen pääjuonesta ja aatteellisesta tarkoituksesta” (3). Myöhempi tutkimus on kuitenkin korostanut teoksen ihmissuhdekuvausta ja rakkaustarinaa, joihin alkuperäinen nimi tuntuisi viittaavan.¹⁰ Sisällissodan aikaista kirjallista keskustelua ja kaunokirjallisuutta tutkineen Maria-Liisa Kunnaksen mukaan Leino analysoi teoksessaan sankaruuden olemusta ja osoittaa, että toiminta vaatii motiivikseen henkilökohtaisen kokemuksen ja tunnelatauksen.¹¹

---

¹⁰ Koskela 1999, 233.

¹¹ Kunnas 1976, 128–131.

Kuvat 4 & 5. Eino Leinon *Elina*: murroskauden kertomus ilmestyi 1919. Jo samana vuonna teoksesta otettiin uusi painos nimellä *Punainen sankari*, jonka tekijä katsoi kuvaavan paremmin sisältöä.

Romaanin pääosassa on Heikki Takaharju, Etelä-Hämeestä kotoisin oleva torpanpoika, joka pääsee pitäjän rovastin maisteripojan oppiin. Torpparikysymyksestä väitöskirjaa tekevältä maisterilta Heikki imee ”ensimmäiset käsityksensä – – yhteiskunnallisesta vallankumouksesta” (20). Ylioppilaaksi päästyään Heikki suorittaa ylemmän hallintotutkinnon, ja asuu jonkin aikaa Moskovassa. Suomessa vallankumousaate ei vielä ole saanut sijaa opiskelijapiireissä, mutta Moskovassa ei muusta puhuttukaan. Nämä vakaumuksessaan horjumattomat nuoret ovat Heikin mielestä ”sankareita”, ”uuden ajan airueita” (27). Suomeen palattuaan Heikki pettyy niin itseensä, yhteiskunnan hitaaseen kehitykseen kuin sosialistijohtajiin. Hyvän viran saanut Heikki kokee itsekkin kuuluvansa yläluokkaisein verenimijöihin, mutta halveksii sosialistisia puoluejohtajia, ”leipäpappeja”, ”heidän pohjatonta ihanteettomuuttaan ja kyynillisyyttään”. Nämä puolestaan sanovat Heikin olevan ”naivi ja että hän ei ymmärtänyt sosialismia ollenkaan”. (34–35) Maailmansota on Heikille musertava pettymys:

Missä nyt oli kaikkien kansojen sosialidemokratia, koko maailman ”Internationale” – – Missä oli kaikkien maiden köyhälistöjen yhtyminen, jonka piti tehdä sodat mahdottomiksi? Missä kauniit lupaukset ja kongressipuheet, missä kansainväliset komiteat ja sosialistisopimukset, missä kansojen veljeys, vapaus ja tasa-arvoisuus?

Tuosta kaikesta ei ollut jälellä enää, jälkiäkään.
Oli vain sota, oli vain ihmisten teurastus ja tappaminen – –. (37)

Venäjän vallankumous ei yllätä Heikkiä, hän aavistaa kansalaissodan syttyvän ja pyytää eroa työstään senaatissa. Hän tietää joutuvansa mukaan ”myrskyyn”, mutta haluaa itse valita, kuinka paljon vastuuta ottaa kantaakseen. Kertoja huomauttaa jälkiviisaasti tähän, että Heikki ”tunsi vielä sangen huonosti vallankumouksen käytäntöä, joka asettaa miehensä mihin sattuu, ja ryöpyää edelleen hurjistuneen luonnonvoiman tavoin, käyttämiensä välikappaleiden kohtalosta ja tarkoituksenmukaisuudesta vähääkään välittämättä” (40–41). Kunnas toteaa osuvasti teoksen kertojarakenteesta, että vaikka Heikki on punaisten puolella ”kertojan sympatiat ovat valkoisia”.¹²

Vallankumous heittää Heikin miliisipäälliköksi rauhalliseen pikkukaupunkiin, jossa asuu hänen vanha opiskelutoverinsa, toimittaja Pekka Piilonen ja tämän vaimo Elina. Heikin ajatukset vallankumouksesta ja omista toimistaan ovat epävarmoja ja jopa ristiriitaisia.

Vallankumouksen ensimmäinen ehto oli, että sen täytyi onnistua. Vain silloin se merkittiin historialliseksi vapausliikkeeksi, jolla vielä myöhäiset sukupolvet tulisivat hurraamaan.
Vallankumous, joka ei onnistunut, oli rikos, oli valtiopetos. (66)

Nuoruuden into on vaihtunut kyynisyyteen ja laskelmointiin siitä, onnistuuko vallankumous vai ei, ja kuinka tukevasti sen rattaille kannattaa nousta: ollako vain ”kannaksilla mukana”, ja sieltä tarvittaessa hypätä kuskipukille? Kertoja tulee jälleen esiin ja kommentoi Heikin vaikuttimia, jotka ohjaavat Heikin osallistumaan ”takalaidalta” vallankumoukseen. Kertoja myös ennakoi Heikin tulevaa kohtaloa toteamalla tämän sisällä piilevän mahdollisuuksia ”epäitsekääseen uhrautuvaisuuteen, jopa sankarillisuuteen ja marttyyriuteenkin” (67). Elina on ollut kiihkomielinen sosialisti, mutta hänen on vaikea hyväksyä maanomistuksen lakkauttamista, koska on itse hämäläisen ratsutilan tytär. Heikin tavoin Elina ei jaksakaan enää uskoa vallankumoukseen, sen sijaan hän toivoo, että jollakin olisi rohkeutta ehdottaa aselepoa, jotta mieletön teurastus loppuisi. Heikki epäilee, että vaikka sellainen sankari löytyisikin, ei häntä kuunneltaisi vaan hänet tuhoitaisiin vallankumouksen vihollisena. Elinasta uhraus olisi sen arvoinen:

No niin, entä senkin uhalla? Hän olisi joka tapauksessa tehnyt velvollisuutensa. Ja enemmän kuin sen: hän olisi pelastanut, mitä vielä on pelastettavissa, ja estänyt tuhansia eläviä ihmisiä kurjuuteen ja kuolemaan syöksymästä. (95)

---

¹² Kunnas 1976, 130.

Keskustelujen ja kävelyretkien aikana Elina ja Heikki rakastuvat. ”Tahtoisin, että voisin rakastaa sinua!” Elina sanoo. ”Enkä vain rakastaa, vaan katsoa korkealle ja kunnioittaa.” Nämä sanat ja suudelma sinetöivät Heikin tulevaisuuden. Hän ei voi enää itse valita, vaan hän ”menisi sinne, kuhun hän ei tahtois – ja toinen vyöttäisi hänet” (102). Sanat viittaavat Johanneksen evankeliumiin, jossa Jeesus kertoo vertauksellaan Pietarille, millaisella kuolemalla tämä on kirkastava Jumalaa. Maininta pyhistä pääsiäistähdistä ja vyöttämisestä paljastavat, millainen kohtalo Heikkiä odottaa.

Paikallinen punakaartin päällikkö, entinen kuritushuonevanki Ryykkö Pällinkorva on lähettänyt joukkonsa riehumaan lähipitäjiin. Tihutöihin kuuluu murhia, pappien kiduttamista, kartanoiden ryöstelyä ja vangitsemisia. Kaiken lisäksi Elinan isä on murhattu, äiti ajettu pakkaseen kuolemaan ja rovasti Talvio, Heikkiä opettaneen maisterin isä, on ristiinnaulittu. Kaikki ”älylinen, nykyaikainen ja maailmannaisellinen” katoaa Elinasta, ja surun kuvataan muuttavan hänet kalevalaiseksi, ikaikaiseksi surijahahmoksi. Soinin romaanin Maisun tavoin Elina palaa sosialistiselta harhapolultaan naiselle sopivaksi katsottuun rooliin.

Heikin ollessa tarkastamassa kotipitäjensä tuhoja on Pällinkorva ottanut satakunta panttivankia, jotka hänen on tarkoitus surmata ennen valkoisten tuloa. Heikki päättää vapauttaa heidät; näin menetellen hän toimisi omantuntonsa mukaan ja ”olisi kerrankin uskollinen itselleen”.

Tietysti hänet siitä hyvästä ammuttaisiin. Mutta sittenhän hän kerrankin elämässään saisi toteutuksi sen sankarillisen ihanteen, mikä oli hänen nuoruusvuosiaan sähköttänyt, saisipa vielä todistetuksi Elinallekin, ettei tämä ollut arvotonta hänessä rakastanut. (166–167)

Heikki järjestää vankien paon ja ampuu Pällinkorvan. Hänet pidätetään ja tuomitaan oikeudessa elinkautiseen kuritushuoneeseen, minkä Heikki ymmärtää tarkoittavan kuolemantuomiota. Teloitus tapahtuukin heti seuraavana yönä, kun punakaartilaiset hakevat hänet ja ampuvat metsikössä vankilan takana. Ennen teloitusta Heikki tapaa vankilan papin, joka kertoo, että koko kaupunki ihailee häntä ja että hänen haudalleen tullaan vielä pystyttämään muistopatsas, mikä ei kuitenkaan tunnu merkitsevän Heikille mitään. Hän myös kieltäytyy ”epäuskoisena” ehtoolisesta. Sen sijaan merkityksellinen on pieni kirjelappunen, jonka hän saa kuolemaansa edeltävänä yönä ja jossa ovat sanat ”Minun sankarini!”. Elinalta tullut viesti ja puhe nuoruusvuosien ”sankarillisen ihanteen” toteuttamisesta osoittavat, että Heikin uhrautuminen ei ole uhri Jumalalle vaan hänen rakastamalleen naiselle ja nuoruuden ihanteille.

Sauramon punapäällikkö Luhtanen, Saraojan Pajula ja Leinon Heikki Takaharju ovat samankaltaisia nimellisesti punaisia tai sosialismin kannattajia. Kärjistäen voisi todeta, että he ovat niin ”kunnollisia” punaisia, että ovat käytännössä valkoisia ja lopuksi joko taistelevat valkoisten puolella tai kääntyvät muulla tavoin omiaan vastaan. Kompleksisin henkilökuva on Leinolla, jonka hahmo ailahtelee vallankumoussinon ja kyynisyyden välillä, kun ihanteet törmäävät reaalityodellisuuteen.

Lähteet

Kohdeteokset

Leino, Eino 1919: *Punainen sankari*. Helsinki: Minerva.

Saraoja, Väinö 1918: *Vapaussodan verikentillä. Seikkailukertomus Suomen vapaussodasta*. Helsinki: Minerva.

Sauramo, Lauri 1918: *Punakaartin päällikön tytär: salapoliisiromaani*. Helsinki: Minerva.

Tutkimuskirjallisuus

Järvinen, Matti 2018: Haukka ja hänen Silmänsä. Lauri Soini oli suomalaisen dekkarikirjallisuuden pioneeri. – *Ruumiin kulttuuri* 1/2018, 27–32.

Karemaa, Outi 1998: *Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923*. Bibliotheca historica 30. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Kivimäki, Ville 2006: Sotilaan työ, siviilin taakka. "Vihollisen tuhoamisen" dynamiikasta, kokemuksesta ja muistosta. – *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Toim. Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki. Helsinki: Minerva, 191–208.

Koskela, Lasse 1999. Kansa taisteli – valkoiset kertoivat. – *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan*. Toim. Lea Rojola. Helsinki: SKS, 222–235.

Kukkola, Timo 1980: *Hornanlinnan perilliset. 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta*. Porvoo: WSOY.

Kunnas, Maria-Liisa 1976: *Kansalaissodan kirjalliset rintamat eli kirjallista keskustelua vuonna 1918*. Helsinki: SKS.

Kupi, Pirkko 1968: Lauri Soini – unohdettu kirjailija. – *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 23*. Toim. Pertti Hallikainen. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 46-75.

Teksti on osa Punavalkoista historiaa. Näkökulmia sisällissotakirjallisuuteen -tutkimustani, joka on osa laajempaa Sodan muisti -projektiani, jossa tarkastelen sodan muistamisen ja siitä kertomisen tapoja.